

Performance er mange ting, bl.a. Lilibeth Cuencas performance 'Amorformationer' på Charlottenborg i 2011, hvor Det Kgl. Teaters balletskolebørn var performere (stort foto); Carte Blanche med biblioteksforestillingen 'Alt det, der er fortalt og alt det vi ved' (lille foto ned. tv)- og Canadiske Mammalian Diving Reflex med 'Haircuts by children', der er med på performance-festivalen i februar 2014 (lille foto ned. th). Foto: Anders Sune Berg, Take One, og Mammalian Diving Reflex

Børn skal kunsten for kunstens skyld

05-11-2013

Dansk børneteater er kendt for at udforske alle genrer, men performance for børn er dog mindre udbredt, selvom flere teatre eksperimenterer med forestillinger for børn og unge. Men appellerer performancekunst, som man ofte regner for elitær og svært tilgængelig, overhovedet til børn? Teateravisen.dk har talt med en række performancekunstnere om vilkårene for og produktionen af performance for børn. Og til februar 2014 står Liveart.dk bag en lille performance-festival for børn.

Af: Mette Garfield

»Jeg mener ikke, performance er mere svært tilgængelig end maleri og skulptur. Performance er i virkeligheden mere konkret. I teater er der ofte en lang historie, mens performance ikke har en endelig konklusion. Min egen datter på dengang seks år sad med sin veninde og så 40 minutters dokumentationsvideo af mine 'Re-enactments', og bagefter gik de amok med blå maling på sig selv,« griner performancekunstner Lilibeth Cuenca og fortsætter:

»Jeg oplever selv, når jeg performer, at børn er meget interesserede og mere umiddelbare end voksne. De dømmes ikke, er åbne og tænker ikke i kasser - om det er godt eller dårligt. Og man kan også sige, at voksne på sin vis oplever performance ligesom børn. Da jeg re-enacted Yoko Onos 'Cut-Piece' i Berlin, var jeg fx ude for, at en mand klippede ALT mit tøj af. Det er lidt en reaktion som et barns. Men ellers er voksne ofte meget mere tilbageholdende. Børn derimod synes, det er sjovt og tager gerne saksen. Det gør ikke noget, at de ikke kender referencerne. Da jeg lavede en re-enactment af John Lennon og Yoko Onos 'Bed-in' på udstillingen U-turn i 2009 sammen med min daværende kæreste, kunsthistoriker og kritiker Toke Lykkeborg, spurgte han mig bl.a. om betydningen af at kende

FAKTA

- Performance: Kunstform på grænsen mellem billedkunst og teater, der dukkede op i 1970'erne i kølvandet på happenings. Performance er med tiden blevet en overordnet betegnelse for alt fra dadaisternes kabaretter over aktionskunst, body art og multimedia til performanceteater (Gyldendals Store Danske Encyklopædi).

Det er basalt 'live art', fremført af kunstneren selv, evt. sammen med andre, primært billedkunstnere, men også musikere, dansere og teaterfolk. Ud fra et billedkunstnerisk synspunkt udforskes sceniske grundelementer: Krop, objekt, rum og tid, men uden teatrets roller og historie.

- Uddannelse: Der findes ingen egentlig grunduddannelse i performance i Danmark, men en nylig udredning fra det kulturministerielle udvalg, der skal stå for en udredning om det scenekunstneriske uddannelsesområde, foreslår kandidat-, diplom- eller masteruddannelse i performance som overbygningsmulighed på de eksisterende uddannelser.

- Børneteater: Inden for dansk børneteater findes flere grupper, der

referencerne, når man er vidne til re-enactments. Jeg svarede, at det ikke er nødvendigt. Man kan opleve og få noget ud af performance uden referencerne, ligesom børn gør.«

Der ER en forskel

Lilibeth Cuenca er en af de ganske få herhjemme, som virkelig kan kalde sig performancekunstner og som næsten udelukkende performer. Hun er uddannet fra Det Danske Kunstakademi og har altså en baggrund fra billedkunsten. Hendes karrieres begyndelse var kunstvideoer, hvor hun bl.a. selv optræder. Men til sidst tog hun springet og begyndte at performe 'live'.

Hun mener, at børn skal have en opdragelse i kunst fra de er helt små, og ville gerne selv undervise, hvis hun havde tid. Hun har været involveret i flere kunstprojekter for børn og har fx været huskunstner på Kunstmuseet i Lemvig, hvor hun lavede video-workshops for en 8. klasse på 17 drenge og to piger.

»Det var lidt svært at motivere dem. De skulle lave video med deres mobiltelefoner, men de var vist mere interesserede i sport. Jeg har også lavet et projekt på Statens Museum for Kunst for 5. klasser, hvor rigmandsbørnene fra Skodsborg gik rundt og pegede og sagde: Hvad koster det? Er det kunst? Mens arbejderklasse- og indvandrerbørnene fra Brøndby skole var meget kreative, fulde af ideer og gik til kunsten helt frit uden fordomme,« siger Cuenca.

På spørgsmålet om, hvorvidt hun arbejder anderledes, når hun skal lave performance eller projekter for børn frem for voksne, svarer hun ærligt:

»Jeg ville lyve, hvis jeg sagde, det ikke gjorde nogen forskel. Jeg tænker over det, når det er til børn. Jeg forsøger at gøre det mindre abstrakt og mere konkret. Om det er kunst til børn eller voksne, mener jeg, det er vigtigt, at kunsten indeholder et umiddelbart element, som er indgangen til værket. Og jeg vil meget gerne lave flere performances og projekter med og for børn.«

Performancefestival for børn

Dansk børneteater opererer i alle genrer og stilarter, hvad man bl.a. kan forsikre sig om på den store Aprilfestival, hvor over 100 forskellige teatre normalt møder op med deres forestillinger, men decideret performance for børn er dog ikke så udbredt.

Men i starten af det nye år kommer der en helt ny festival, hvor performance er i fokus:

Performancekunstner Ellen Vestergaard Friis er sammen med sin mand, Henrik Vestergaard Friis, en af hovedkræfterne bag Liveart.dk, der arbejder for at promotere 'live'-kunst i Danmark, og i februar 2014 arrangerer Liveart.dk en international live art-festival for børn fra børnehælder alderen og helt op til teenageårene.

»Det er helt perfekt til børn. Altså traditionelt visuel-baseret performancekunst, hvor nogle voksne laver nogle skøre ting, og det tager sjældent mere end 20 minutter. Under et residency-ophold, vi havde i Berlin, så vores egne børn flere performances og var meget engagerede. Man kan sagtens have internationale navne på en festival for børn, for det er ikke så afhængigt af det talte sprog, som teater er. Vi kan godt lide ideen om at servere noget, der bliver betragtet som elitært og vanskeligt, for børn. For det kan i virkeligheden være meget let at gå til,« fortæller Ellen Vestergaard Friis, mens Henrik Vestergaard Friis supplerer:

»Det er vigtigt at give børn muligheder for at udfolde sig på nye måder. Børn kan uproblematisk forstå kunst og teater. Børn skal i kunsten tilbydes muligheden for at være dem selv. De er ikke små voksne. De skal i mødet med kunsten ikke optræne analytiske evner eller forholde sig til moralske problemer. Børn skal kunsten for kunstens skyld. De skal agere og være til stede. De skal kaste med maling og klippe i de voksnes hår. De skal i kunsten udfolde den kreativitet, som samfundet og skolen giver dem mindre og mindre plads til at udfolde. Børn skal i kunsten have lov til at bestemme over sig selv. Og deres handlinger i kunsten skal ikke nødvendigvis forsvares eller fremføres verbalt.«

Moral og kunst er en dårlig cocktail

Henrik og Ellen Vestergaard Friis mener, at dansk børneteater er rigtig godt, men at ungdomsteatret har et problem i forhold til børnene.

»Dansk ungdomsteater har et problem med at moralisere og se ned på børnene. Vi kender ingen voksne, der kan lide at blive moraliseret. Hvorfor skulle børn gøre det? I skolen, SFO'en og derhjemme bliver børn konstant bedt om at forholde sig moralsk. Hvad synes du om spisevægring, børn i Afrika, modetøj, mobning osv.? Vi ønsker blot, at børn er sammen med kunsten. Moral skal der til, men moral og kunst er ikke en god cocktail,« mener Henrik Vestergaard Friis.

Spillestedet for performancefestivalen for børn bliver Nikolaj Kunsthall, hvor Ellen og Henrik Vestergaard Friis også har arrangeret Samtalekøkkenet - et forum for performativ kunst.

»Vi har været i kontakt med ASSITEJ og med flere af lederne på de københavnske børneteatre. Og de kunne godt lide ideen om, at børn deltog mere aktivt end inden for mere klassisk børneteater. Tendenser, man så i voksenteater for ti år siden, slår nu også igennem i børneteatret. Nogle af dem, vi har inviteret med på festivalen i Nikolaj Kunsthall, går så et skridt videre og lader børnene selv lave tingene - bl.a. gruppen Mamals Diving Reflex fra Canada. De har lavet det, de kalder 'Hair Cuts by Children', hvor de giver børn fra en specialklasse eller indvandrerbørn en uges kursus i at klippe frisurer i samarbejde med en frisørsalon. Så bliver de sluppet løs på et antal voksne frivillige. Det er et eksempel på, at hierarkiet mellem børn og voksne bliver vendt helt om. Selvom det stadig er en vokseniscenesættelse. Det er de voksnes ide om at bruge børn til at vælte hierarkiet med. Men ideen om at nedbryde hierarkier kan man stadig bruge som ideal, og som noget man godt kunne tænke sig,« forklarer Ellen Vestergaard Friis.

arbejder målrettet med performance i deres forestillinger, ikke mindst Carte Blanche, Teater Blik, Secret Hotel m.fl., mens andre bruger elementer fra genren i deres opsætninger.

- **Festival:** Live art.dk arrangerer i i februar 2014 en performance-festival i København i og omkring Nikolaj Kunsthall, hvor der bl.a. bydes på udforskning af det offentlige rum, børn der lærer at klippe voksne m.v. Se mere på <http://liveart.dk/lab/index.html>

- **Lige nu:** Carte Blanche - der ofte bruger performance og installationer i sine forestillinger - opfører - i samarbejde med Seimi Nørregaard og bibliotekerne 'Alt det, der er fortalt og alt det vi ved' på Hovedbiblioteket i Viborg 16. november - 1. december 2013 og siden Hovedbiblioteket i Skive 5. december - 8. december. Se mere på www.cblanche.dk

Interaktivitet og åbne slutninger

»På det seneste er der sket en opblødning, idet mange forestillinger giver børn muligheden for at være aktivt medskabende. Men det er netop kun en følelse, teksten er skrevet, og børnene kan ikke virkeligt ændre på noget. Det er ikke virkelig interaktivt. Vi ønsker at gå skridtet videre og give børn endnu mere frihed i forestillingen. Derfor er slutningen altid åben, og vores kunstnere fortæller ikke historier og moraliserer ikke.

I performancekunsten er der ingen fiktion mellem kunsten og børnene, og objekterne er, hvad de er. Performererne forstår det på én måde, vi voksne på en anden og børnene sommetider på en helt tredje måde. En klemme er en flyvemaskine, er en krokodille, er blot en klemme. Der findes ikke rigtigt og forkert, kun billeder og handlinger,« lyder det fra Henrik Vestergaard Friis.

Liveart.dk har via huskunstnerordningen - en støtteordning som jo ofte er henvendt til projekter med kunst til børn og unge - fået kunstnerne Seimi Nørregaard og Søren Berner tilknyttet to børneinstitutioner i forbindelse med festivalen:

»Søren Berner kommer fra en street art/politisk kunstbaggrund, og han vil lave et optog for børn, mens Seimi vil lave et bygge-hule-projekt. Der skal være et fast rum i Nikolaj Kunsthall, hvor vi taler med børnene om, hvad et hjem er udgjort af. Og så bygger de hver deres hule, og der skal være kommunikationskanaler mellem hulerne. Det bliver en installation, der vokser. Meget af det har workshop-karakter, der er ikke meget som er traditionelle forestillinger eller performances. Men vi har tænkt på at skulle have den type med, hvor man ser på - eksempelvis med individuelle og gruppeindslag fra Finland, hvor de er ret gode til den mere gammeldags performance. Liisa Jakonaho fx, som laver feministiske fortolkninger af 'Alice i Eventyrland'. Hun tager nogle af de stærke billeder ud, 'te-selskabet' eller 'hattemageren' fra Lewis Carolls børnebog, og laver nonverbale performances ud fra det, men også fra andre eventyr,« lyder det fra arrangørerne bag festivalen.

Som på festivalen Hitparaden, som liveart.dk arrangerede i foråret 2013, forsøger Ellen og Henrik Vestergaard Friis at sammensætte programmet for festivalen for live art for børn som en blanding af billedkunst og teater og ser bort fra at inddele i genrer. De går mere efter, hvad værkerne/projekterne vil og kan.

»Den overordnede tråd er at engagere folk - i dette tilfælde børn - og at relatere til det omkringliggende samfund, lige fra gadebilledet og til frisørsalonen. De ting vi kigger efter, når vi kuraterer, er i virkeligheden mere for børn temamæssigt end i formsproget,« siger Ellen Vestergaard Friis.

Performance som redskab

Billedkunstner Stine Marie Jacobsen, uddannet fra Det Kongelige Danske Kunstakademi og California Arts Institute, arbejder inden for mange praksisser og medier, såsom fotografi, video, tegning og performancekunst. Hendes tilgang er ofte humoristisk, men hun behandler alvorlige emner. Det vil sige de mørke, vanskelige sider af den menneskelige psyke fx vold og død, kønsproblematikker, anonymitet, og hvordan dette repræsenteres i film og i samfundet.

Hun har udstillet i Danmark såvel som udlandet og været en del af udstillingsstedet Kohinoor på Vestrebro. Og hun har lavet flere workshops og undervisningsforløb for unge, hvor hun bruger performance som et redskab.

»Jeg lavede for et par år siden en workshop på AFUK omkring straffeloven og fængsler, som indebar besøg til forskellige fængsler, detentioner, bymuseet samt undersøgelse og diskussion af straffelovgivningen. To af de mest vigtige momenter var for mig, da én af eleverne fortæller gruppen, at han som ung bøsse i Jylland følte, at det var et fængsel, og da en tidligere dobbelt morddømt, som også havde været rådgiver på den danske fængselsfilm 'R', kom for at fortælle om sine oplevelse af vold, straf og mental tilstand i fængselsarkitektur. Workshopen lagde op til, at de unge selv skulle reflektere over indholdet, og de lavede nogle enormt seje projekter,« fortæller hun.

Et spørgsmål om formidling

Når Stine Marie Jacobsen laver workshops for unge, griber hun det ikke anderledes an, end hvis det var til voksne.

»Min erfaring er, at unge stiller flere spørgsmål til projektet. Voksne er måske mere tilbøjelige til at acceptere og respektere en undervisers/kunstners autoritet.

Jeg overvejer i hver situation, hvem modtageren er. Min erfaring er, at man kan formidle nøjagtigt samme indhold til unge som voksne. Det handler blot om at forklare det rigtigt. Jeg tror i hvert fald, at den rette indstilling at have som underviser er hellere at tale respektfuldt (måske hen over hovedet på deltagerne) end at undervurdere deres evne for forståelse og derfor begrænse vidensomfanget. Stedsspecifikt, situationsspecifikt såvel som subjektsspecifikt formulerer jeg spørgsmål sprogmæssigt og etisk, så det formidlingsmæssigt udfordrer deltagerne. Jeg forsøger altid at lave forberedende researchbesøg, og hvis det ikke er muligt, planlægger og formulerer jeg workshopen åben nok til, at jeg kan improvisere dette i mødet med deltagerne.

Hvis det drejer sig om yngre børn, er der bestemte ting jeg ikke ville vise dem eller spørge dem om, men jeg har en ret åben tilgang til, hvad jeg synes, børn og unge skal kende til og inviteres til at diskutere. Man kan godt tale om vold med børn ikke-voldeligt og uden an indgyde mere frygt.«

Kunst som samtaleværktøj

Stine Marie Jacobsen mener, det er vigtigt at undervise og lave workshops for de unge, som er midt i en identitetskamp med sig selv og verden.

»Alting kan være kaos og i forandring for den unge. Verden kan måske være som præsenteret på et skilt og måske dér begynder en forhandling med afskiltningen, og dér vil jeg gerne stille mine spørgsmål. Kunst er et utrolig komplekst og filosofisk værktøj. I forhold til undervisning kan det bruges som et samtaleværktøj eller simpelt blot være en god årsag til at skabe et videre nyt komplekst billede eller en dialog. Performance er for mig deltagelsesmuligheden, indbringelse af kroppen i denne tænkningens værktøj, der som en parasit kan bevæge sig ind og ud og henover alt,« forklarer hun.

På spørgsmålet om hvordan man kunne forbedre vilkårene for kunstnere, der arbejder

med projekter for børn og unge, svarer hun:

»Hvis jeg sammenligner med lande, der overhovedet ikke har kunststøtte, er vi danske kunstnere bestemt privilegerede. Kunststøtte kan da altid kun blive bedre og større. Kunstrådets huskunstnerordning er fx et ekstremt godt støtteeksempel for kunstnere, der arbejder med unge. Den blev for et par år siden næsten lukket, men overlevede heldigvis! Man kunne gøre vilkårene for performanceprojekter for unge i Danmark bedre ved måske at have flere lignende huskunstner-puljer samt mere fokus på at formidle og invitere nutidskunsten ind i skoler og andre institutioner for unge.

Jeg tror også, at det er et spørgsmål om, hvorvidt det er noget kunstnerne selv er interesserede i. Men man kunne fx også gøre det attraktivt for kunstinstitutioner at invitere kunstnere ind over deres kunstformidling. Jeg er for tiden i gang med at søge penge til et integrations/workshop projekt med en tysk institution, som har fokus på kunst i form af arkiv eller undervisning, og det er jo et helt fantastisk drømmescenarie af en institution.«

Performance og uddannelse

I september kom Udredningsudvalgets anbefalinger til indholdet og organiseringen af de scenekunstneriske uddannelser. Her taler man om at samle de scenekunstneriske skoler og uddannelser i én ny institution og tillige udvikle dem til bachelor- og kandidatuddannelser, så de studerende kan bruge deres uddannelser internationalt.

Men udvalget har ikke en anbefaling til at oprette en grunduddannelse i performance - kun at man opretter en kandidat-, diplom- eller masteruddannelse i performance - og det beklager bl.a. Teatrenes InteresseOrganisation (TIO), der organiserer mange af landets små teatre.

»Det er en selvstændig kunstform - en helt anden tilgang til scenekunsten, som kræver andre kompetencer end de dramatiske. Hvis man vil uddanne dygtige performancekunstnere, skal man udbyde performance som grunduddannelse - ellers mister vi jo også talenterne til udenlandske uddannelser,« udtalte næstformand i TIO, Jakob Højgård Jørgensen, bl.a. til Proscenium.

Om uddannelse i performance siger Stine Marie Jacobsen:

»Jeg savner bestemt en institution som fx Lillith Performance Studio i Malmø, hvor rummet så vidt som muligt tilrettes en performance.

Performance som genre spreder sig og forbinder forskellige medier. Jeg mener, at formålet med genren bør defineres bedre, før man kan tale om en egentlig uddannelse. Jeg har sammenstykket min egen performative uddannelse igennem enormt mange og forskellige kurser og uddannelser, som jeg kun kunne forestille mig ville fungere som forskellige workshopstilbud. For mig var og er det en individuel læreproces. Men det er muligvis en anderledes historie for teaterperformance.«

Mette Garfield er redaktør på teatermagasinet Teater 1, freelanceskribent og cand. mag. i litteraturvidenskab